

Димшо Перић*

СЕРГЕЈ ВИКТОРОВИЧ ТРОИЦКИ И ЊЕГОВО ЦРКВЕНО ПРАВО

О овом великану науке може се говорити са много аспеката. Читав један научни скуп посвећен њему и његовом делу можда не би могао на најверодостојнији начин да га представи. Као ученик Богословије 1969–1974, чуо сам за овог црквеног правника, али сам се са његовим радовима сусрео тек као студент Богословског факултета 1976–1980. Некако се скоро стидљиво говорило о њему. Нисам тада могао да схватим разлоге таквог односа према С. Троицком, али када сам се посветио науци црквеног права и одлучио да моја преокупација буде канонско и црквено право, тек сам тада почео да сагледавам величину С. Троицког у тој науци. Пре њега су код нас постојали значајни писци који су написали црквено право на српском језику.

Е. Јовановић, *Начајки црковнаго љрава древнија љправославнија восџочнија церкви, којџорија љо књизје Кормчеј собрал Е. Јованович*, књига I, Нови Сад 1841. и књ. II, Нови Сад 1844.

Никодим Милаш, *Православно црквено љправо*, Задар 1890, друго издање Мостар 1902. и треће издање Београд 1926. Милашева књига је убрзо преведена на руски (1897), немачки (1897), бугарски (1904) и грчки језик (1906). Ово дело су Грци фототипски објавили 1987. Оно је и данас незаобилазно штиво за спремање испита из Црквеног права на правним факултетима, или Канонског права на богословским факултетима у Грчкој.

Чедомиљ Митровић (1870–1934), професор Црквеног права, декан Правног факултета у Београду и ректор Београдског универзитета, приредио је уџбеник *Црквено љправо* који је доживео три издања, сва три у Београду (1913, 1921. и 1929). Књига је представљала кратак преглед црквеног права, и по њој је овај предмет предаван на Правном факултету у Београду између Првог и Другог светског рата. У ствари, ова књига је израђена по утврђеном програму из Црквеног права за ученике Богословије Светог Саве

* Др Димшо Перић, ванредни професор Правног факултета у Београду.

у Београду. У том циљу је Архијерејски сабор аутокефалне цркве у Србији, 9. маја 1912. године, одредио помоћ од пет стотина динара, којом сумом је подмирен део трошкова за њено штампање.¹ Ч. Митровић је Црквено право предавао и на Правном факултету и у Београдској богословији. Отуда је и настао овај уџбеник (формат А5, 226 стр. прво издање, 228 стр. друго, и 243 стр. треће издање). Једно време је држао предавања и испите и на Богословском факултету. После смрти Ч. Митровића 1934. године, др Илија Пржић је предавао на Правном факултету у Београду по овој књизи.

После Другог светског рата, за потребе богословија, Бранко Цисарж (1908–1982) пише *Црквено право* (том I–II, Београд 1970–1973), уџбеник који се и данас користи у богословијама, иако није ни приближно добар као што су то биле књиге Н. Милаша, Ч. Митровића и С. Троицког. Б. Цисарж само на једном месту спомиње С. Троицког: „После Првог светског рата, између осталих руских избеглица, дошао је у Југославију и учени Сергије В. Троицки, који је дуго година био професор Црквеног права на Правном факултету у Суботици и од 1935. до свога пензионисања и на Богословском факултету у Београду. У научном свету њега сматрају као једнога од најбољих живих познавалаца црквеног права Православне цркве. Поред литографисаних лекција *Црквено право* (три свеске) објавио је читав низ врло запажених самосталних дела и расправа, од којих спомињемо само најзначајније...“² У време објављивања ове књиге С. Троицки је био жив. Како је он тада реаговао, није нам познато, јер није ништа написао. Рецензију за ову књигу написао је др Б. Гардашевић, ванредни професор Богословског факултета Српске православне цркве у Београду за предмет Канонско и црквено право. На основу његове „позитивне“ рецензије Свети архијерејски синод Српске православне цркве одобрио је да се књига штампа и да буде званични уџбеник за богословије. По овој књизи се у богословијама и сада предаје Црквено право.

Разлог нејављања С. Троицког на овај уџбеник видимо у његовој ангажованости у Српској академији. М. Петровић је с правом приметио: „Врхунац његовог научног рада чине истраживања *Номоканона свейоџа Саве*.“³

1 Ч. Митровић, *Црквено право*, Београд 1913; видети предговор овом издању.

2 Б. А. Цисарж, *Црквено право*, I (Општи део и организација Цркве), Београд 1970, стр. 21.

3 М. Петровић, „Сергије Троицки – истраживач Номоканона светога Саве“, зборник радова *Руска емиграција у српској култури XX века*, књ. I, Београд 1994, стр. 164.

С. Троицки се упокојио 27. новембра 1972. године у 95. години живота и сахрањен је код Иверске капеле на београдском Новом гробљу. Његов некадашњи асистент на Богословском факултету Б. Гардашевић, тада ванредни професор Богословског факултета, пишући тада о њему, не спомиње његово Црквено право.⁴ Б. Гардашевић пише његову биографију са библиографијом његова 192 рада, 5 превода и 17 рецензија. Ова библиографија није коначна, јер недостаје више радова Троицког.⁵ Није нам циљ да утврђујемо шта недостаје, али је „заборављено“ његово *Црквено право*, штампано у три свеске (формат А4). О Сергејевом *Црквеном праву* биће овде речи јер све до сада нико није направио приказ ове књиге, коју су многи користили до крајњих граница, али је нису цитирали. Разлоге због чега то нису чинили, видећемо касније.

Канонско и црквено право са црквеном администрацијом, на Богословском факултету предавали су: Викентије Вујић, Чедомиљ Митровић и Филарет Гранић. С. Троицки је као хонорарни професор за овај предмет дошао 1935. године. На основу његових предавања настало је *Црквено право*. Удружење студената православног Богословског факултета у Београду штампало је 1937. и 1938. ове скрипте. Колики је био удео самог С. Троицког, тешко је рећи. С. Троицки је предавао Црквено право на Правном факултету у Суботици. Имао је велико искуство и богато знање. Скрипте су настале вероватно онако како је С. Троицки држао предавања. Распоред грађе је неуобичајен. Такав распоред не налазимо ни код руских писаца ни код наших Н. Ружичића, Н. Милаша, Ч. Митровића. Претпостављамо да је С. Троицки желео да буде оригиналан, али када су скрипте биле одштампане, он је тек тада приредио нов распоред материје црквеног права, о чему ће после бити речи.

Црквено право, I део, Београд 1937, стр. 228 + 6. – У уводном делу, на 92 стране говори о црквеном праву и његовом месту у систему правних наука и о зборницима првог периода до 313. године. А онда, уместо да даље говори о зборницима другог и трећег периода, он говори о условима аутокефалије (стр. 93–121), и даље о питању аутономне цркве (стр. 121–136). Следи део о односу цркве и државе у Југославији стр. (136–156), где укратко говори о Српској цркви у XIX веку. Даље подробно анализира стање Српске цркве у XX веку, с посебним задржавањем на решењима Видовданског устава, као и равноправности вероисповести у Краљевини Југославији.

4 Б. Гардашевић, „Сергије В. Троицки, црквени правник и канониста“, *Православље* – новине Српске патријаршије, год. VII, 1. јануар 1973, бр. 139, стр. 12.

5 Б. Гардашевић, „Професор Сергеј Викторович Троицки“, *Богословље*, год. XVII (XXXII), свеска 1 и 2, Београд 1973, стр. 1–15.

Посебно место посвећено је положају Православне цркве, где анализира: историјат Закона о Српској православној цркви, његове основне идеје и садржај (стр. 136–167). То је досад најбоља анализа овог закона.

Даље следи црквена аутономија и право представништва према држави (стр. 167–201). У оквиру овог дела говори о црквеном законодавству, праву цркве да доноси законе у оквиру своје организације, питању веронауке у основним и средњим школама (стр. 173–197), анализира стање веронауке у школама.

У оквиру овог дела (стр. 197–201) следи интересантан део о државним законима који се тичу богослужења и то: свештених времена (календара, празника и постова), светих места (цркава, капела и гробаља) као и самог богослужења (светих тајни, молитвословља и литија).

Следе занимљиви делови о административној и судској црквеној аутономији у држави (стр. 201–212).

Трећи део (стр. 212–228) посвећен је јавноправности Српске цркве у коме говори о личним привилегијама клирика: *privilegium immunitatis*, *privilegium fori*, *privilegium canonis*, *privilegium honoris et competentiae*. На крају, на шест страна су питања за испит из Брачног права.

Црквено право, II део, Београд 1938, стр. 94. – У овим скриптама, (стр. 1–10) говори о зборницима другог периода, 313–889. године. Затим, зборници трећег периода, од 889. до 1938. године (стр. 11–32). У оквиру овог дела (стр. 22–31) налази се излагање о Крмчији светога Саве, штампаној Крмчији и њеном садржају. С. Троицки овај зборник не убраја у српске зборнике: „Крмчија је зборник за све православне Словене.“ У српске зборнике (стр. 31–36) он убраја: Устави (типичи) светога Саве Хиландарски, Карејски и Студенички, Законик Стефана Душана, Закони цркава које су ушле у састав Српске патријаршије и Уредбе о устројству Српске патријаршије, које су биле замењене новим законима. Следе зборници римокатоличке цркве (стр. 36–39). Затим допуна за изворе (стр. 40–50), где детаљно расправља питање *конкордација* које склапа римокатоличка црква са државама. Набраја тада важеће конкордате, као и конкордате Црне Горе и Србије који су склопљени са Ватиканом.

Значајно питање црквеног права јесте црквена имовина, која је обрађена на стр. 51–93: субјекти црквеноимовинског права, органи црквеноимовинског права, објекти црквеноимовинског права, црквена добра, црквени фондови и задужбине, црквени приходи. Код имовинских привилегија цркве, говори о реалном имунитету цркве од јавних дажбина и слободи од поштанских услуга. Посебна

пажња посвећена је стицању имовине црквом, где говори о овом питању од почетака хришћанства до новијег времена. На крају су питања из имовинског црквеног права.

Црквено право, III део, Београд 1938. стр. 127. – На самом почетку (стр. 1–5) налази се садржај, у првом и другом делу нема садржаја. Овај део црквеног права подељен је на три одељка. У првом је (стр. 5–21) стицање чланства у Цркви (света тајна крштења). Права и обавезе чланова Цркве и губитак чланства у Цркви. Други одељак (стр. 21–55) заузима важно место у црквеном праву. Клир, појам и деоба клира, ступање у клир. Права и обавезе клира и губитак свештенства. Одељак трећи (стр. 55–116) – калуђерство, појам, постанак и деоба калуђерства. Ступање у калуђерство. Правни положај калуђера у цркви и држави и губитак калуђерства. Затим (стр. 120–127), питања из Устава Српске православне цркве, питања из брачног права и питања из Поступка за судове у Српској православној цркви.

У досадашњим радовима нигде није било речи о брачном праву Српске православне цркве. Ово црквено право издваја аутора свеобухватност. Он детаљно улази у свако питање о ком говори. За њега нема апсолутних ауторитета. Он се често обрачунава са Н. Милашем и Ч. Митровићем и јасно ставља до знања где су грешили. Литература коју наводи у свим трима скриптама веома је богата. Ту су радови на латинском, грчком, немачком, руском и српском, и код сваког дела наведени су име аутора, назив дела, место и година издања. Велика је штета што има много грешака у навођењу литературе. По овим књигама он је држао предавања на Богословском факултету до пензионисања 1945. године.

Његов асистент Б. Гардашевић је 1946. године докторирао на Богословском факултету, на тему „Хришћанско право азила у Византији (у вези са милостивом интервенцијом)“. Од 1946. до 1973. Б. Гардашевић је држао предавања на Богословском факултету по овим књигама. Од пензионисања 1973. па до 1991. године хонорарно је предавао Канонско и црквено право и даље по истом систему. Професорски савет Богословског факултета изабрао га је у звање редовног професора у јуну 1973. године. Свети архијерејски синод избор није потврдио, са образложењем да „није написао уџбеник црквеног права“. У јесен 1973. Б. Гардашевић је пензионисан у звање ванредног професора.

Сам С. Троицки није био задовољан системом који је у скриптама изведен, па је од три скрипте начинио један примерак за себе. Направио је другачији распоред грађе. На мноштво места је интервенисао у тексту. Претпостављам да је желео да то приреди за штампу. У академској 1939/40. години направио је овај нови распо-

ред. Идуће академске године почео је рат, а по његовом завршетку С. Троицки је пензионисан. Као пензионер је сву енергију усмерио на изучавање Законоправила светога Саве и припремање терена за његово превођење на говорни српски језик, што ће, ако Бог да, ове године завршити његов ученик М. Петровић.

По овом преуређеном црквеном праву, оно садржи:

Увод. – Уводна питања као што је било у првом делу 1937. без измена.

Први део. – Комплетни извори црквеног права из сва три периода. Ту су и римокатолички зборници са конкордатима.

Други део. – Правни положај верских организација у Југославији. Интересантно је да он говори о верским организацијама а не о верским заједницама.

Трећи део. – Имовински положај Српске православне цркве у Југославији. У овом делу је реч о чланству у Цркви, све о клиру и калуђерству. Овде се налази и део, Црква и територија.

Четврти део. – Аутокефалија и аутономија у Цркви, знатно прерађен.

Пети део. – Устројство Српске цркве према Уставу Српске православне цркве и Закону о Српској православној цркви.

Шести део. – Поступак за судове у Српској православној цркви и рад црквених судова по истом.

Седми део. – Устројство Римокатоличке цркве. Потпуно преуређен део са детаљном организацијом Римокатоличке цркве.

Овај примерак садржи 497 страна, од тога је 60 страна потпуно нови текст, куцан писаћом машином. Тај део је радио сам С. Троицки. Задржао је литературу из првобитног издања, коју понегде проширује, а грешке у штампању исправља. Био је изврстан зналац важећег државног законодавства. Где год је било потребно, он се позивао на штампану Крмчију. Имао је рукопис који смо с муком читали. Покушали смо да приредимо *Црквено право* С. Троицког за штампу, али смо одустали из више разлога. Прво, што у његовом праву има делова који више нису важни: Верске организације у Краљевини Југославији, Закон о Српској православној цркви, решења Видовданског устава 1921. итд. Друго, што нам је његов рукопис причињавао скоро несавладиву тешкоћу. Због тога смо се одлучили да самостално приредимо *Црквено право*, штампано у Београду 1997.

Велика је штета што сам С. Троицки није приредио своје дело за штампу. Тиме би и те како обогатио науку црквеног права. Данас је веома тешко доћи до његових скрипти. Неком другом приликом ћемо направити анализу појединих радова из области

црквеног права са црквеним правом С. Троицког, па ће се видети ко је немилосрдно користио ово дело и штампао га као свој рад. Због тога је оно и прећуткивано у библиографијама његових радова. Разлози су јасни. Док је био жив, за свако озбиљније питање Свети архијерејски синод је тражио мишљење С. Троицког, али по њему нису увек поступали, што се касније и те како светило. Ово је први приказ *Црквеног права* С. Троицког од његовог настанка 1937/1938. године.